

א. נדמה פטור ממעשר בהמה. ואפילו דומה במקצת סימנים לאמו. (תחת תחת מקדשים. ואינו כבכור לענין זה).

הרמב"ם השמיט זאת. ובשפת-אמת צדד שהרמב"ם נקט להלכה שנדמה חייב במעשר, וסובר שתירוץ הגמרא כאן דיחוי בעלמא הוא. ע"ש.

ב. בהמת שביעית פטורה מן הבכורה (לאכלה אמרה תורה, ולא לשרפה, והרי אימורי הקרבן נשרפים. והרמב"ם פירש לימוד אחר). וחייבת במתנות (שהן בכלל לאכלה).

ג. עיסת שביעית חייבת בחלה (לדרתיכם), והאוכל ממנה עד שלא הורמה חלתה – במיתה. משמע בגמרא שאם נטמאה חלה – דינה בשרפה כשאר חלה טמאה.

ד. הערכין – כשעתן, כלומר שעת הערך; שאם נשתנה גילו בזמן התשלום – משלם כפי שעה שנדר (רש"י).

זמן מצות פדיית פטר חמור, לכתחילה ובדיעבד – נתבאר לעיל י.

דף יג

יז. מצות פדיית פטר חמור ומצות עריפתו, איזו מהן קודמת? אלו מצוות נוספות אינן אמורות לכתחילה אלא כאפשרות חילופית?

מצות הפדייה קודמת למצות עריפה (אם לא תפדה וערפתו).

מצות יעידה (של האדון לאמתו העבריה) קודמת למצות הפדייה (שפודה עצמה ויוצאת. אשר לא יעדה והפדה).

מצות היבום קודמת למצות חליצה, ככתוב – בראשונה שהיו מתכוונים לשם מצוה. ועכשיו שאין מתכוונים לשם מצוה אמרו: מצות חליצה קודמת.

העמידו (ביבמות לט) משנה זו כאבא שאול, אבל חכמים אומרים יבמה יבא עליה מכל מקום. ולכן אמר רמי בר חמא אמר רבי יצחק: חזרו לומר מצות יבום קודמת למצות חליצה, כי סברו לבסוף כרבנן.

הרי"ף והרמב"ם פסקו כחכמים, ורבנו תם פסק כאבא שאול. וכן חזר ופסק רבנו חננאל.

מצות הגאולה (של המקדיש שדהו) – באדון, הוא קודם לכל אדם (ואם לא יגאל ונמכר בערכך).

בזמן הזה, כיון שפודים לכתחילה על שוה פרוטה ואין להקדש הפרש אם יפדה הבעלים או אחר – אין אמור דין זה (עפ"י תוס' ערכין כז).

מצות הקדימה בכל אלו, אין כופים עליה אלא נתנה תורה רשות להמנע מהן, שהרי נאמר בהן אם לא. ורק בגאולת אדון שנינו (בערכין כז) שכופים אותו לגאול – כדי שלא יבואו לידי תקלה אם יהנו ממנה (עפ"י תוס' ערכין כז. מנחת חינוך כג, כב).

פרק שני

יח. א. ישראל הקונה מן הנכרי מטלטלין או בעלי חיים, וכן נכרי הקונה מישראל – במה יקנו?
ב. האם יש בדברים ללא קנין משום מחוסרי אמנה, בישראל ובנכרי?

א. לדברי ריש לקיש משום רבי אושעיא, מעות קונות בגוי ולא משיכה; הן כשקונה הוא מישראל הן כשישראל קונה ממנו (וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך – עמיתך במשיכה, הא לנכרי בכסף). וקנין גמור הוא מן התורה, הלכך נכרי הנותן מעות לקנות בהמת ישראל – פטורה מן הבכורה. וישראל שקנה ממנו במעות – חייב בבכורה.

אמימר אמר: משיכה קונה בעובד כוכבים [אם משום שסובר כר' יוחנן שישראל קונה במעות מן התורה, וכשמיעטה תורה את הנכרי, מיעטתו מכסף, להיות קנינו במשיכה; אם משום שסובר שמשיכה קונה מן התורה (כריש לקיש), ומעמיתך ממעט דין אונאה לנכרי].

מבואר בסוגיא שאם הנכרי קיבל עליו לדון בדיני ישראל – ישראל הקונה ממנו, קונה במשיכה ולא במעות.

א. נחלקו הפוסקים האם הלכה כרבי יוחנן (תוס' ועוד) או כריש לקיש (רש"י). ויש אומרים ששניהם מועילים בנכרי, משיכה או מעות (רמב"ם ועוד).

ב. בדבר שאין שייך בו קנין כסף, כגון הזוכה מן ההפקר, לדברי הכל זוכה הנכרי במשיכה (עפ"י תוס' ע"ז ע"א).

וכן להפך; יש מי שכתב שבמקום שאין שייך משיכה, כגון ישראל המקנה לגוי עובר של מבכרת ואי אפשר למשוך העובר – קונה בכסף בלבד (עפ"י הגהות אשרי ב"מ פ"ד ח).

ג. משמע בסוגיא שאין חילוק בפעולת הקנין בין ישראל הקונה מגוי או להפך (עפ"י ש"ך קצד, א, דלא כהסמ"ע שכתב שישראל מגוי לדברי הכל קנינו בכסף).

ד. רבנו תם סובר שקנין חליפין מועיל בנכרי. ויש אומרים שאפילו לדבריו אין מועיל חליפין בגוי הקונה מגוי (ערש"ש קדושין ג). ויש מי שכתב שאפילו לרבנו תם, ישראל מגוי אינו קונה בחליפין, שאין הלה גומר בדעתו להקנות בכך (ע' בשו"ת מהרשד"ם חו"מ נט. ואולם מפשט דברי התוס' בסוגיתנו משמע שישראל קונה מגוי בחליפין). ויש חולקים על רבנו תם וסוברים שאין מועיל חליפין בנכרי (עש"ך כג סק"ל. וע' מו"מ בדבריו בקצות החשן קצה, א).

עוד נחלקו הראשונים אם יש לו קנין חצר או אגב. וכן י"א שמועיל בו כל קנין הנעשה כדרך הסוחרים.

ה. גם כשנתן מעט מהדמים – קנה (שו"ת מהר"ם לובלין לא, עפ"י הרא"ש בב"מ). יש מי שכתב שלדעת האומרים נכרי קונה בכסף, קונה אף בפחות משוה פרוטה (מנחת חינוך יא, ט).

ב. מבואר בסוגיא שגם לדעת האומר דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה, שלכך אין לחזור מהסכם שנעשה אפילו ללא קנין – בנכרי אין לחוש לכך מפני שהם אינם עומדים בדיבורם.

דין קנין מטלטלין מהתורה, בכסף או במשיכה – ראה בפירוט בב"מ מז-מח.
הלוקח גרוטאות מעכו"ם ומצא בהן עבודה זרה – ע' בע"ז ע"א.